МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

УКРАЇНА ЯК ГЕОПОЛІТИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ: ПОЛІТИКА, ЕКОНОМІКА, ПРАВО

Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, МАУП, 29 березня 2012 р.

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2012

Редакційна колегія:

Подоляка А. М., д-р юрид. наук, доц. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Медвідь Ф. М., канд. філос. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 5 від 21.05.12)

Україна як геополітична реальність: політика, економіка, право: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, МАУП, 29 березня 2012 р. / редкол. : А. М. Подоляка (голов. ред.), М. Ф. Головатий (заст. голов. ред.), Ф. М. Медвідь (заст. голов. ред.), А. А. Ігнатченко (відп. ред.). — 2012. — 130 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст. [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2012.

У пропонованому збірнику статей розглядаються сучасні проблеми політичної суб'єктності української нації, геополітичні реалії новітньої української держави. Висвітлюється роль різних складників та компонентів, що зміцнюють геополітичні позиції України в постбіполярному світі.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, хто цікавиться геополітичними можливостями України як сучасної світової потуги.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2012
© ДП "Видавничий дім "Персонал", 2012

ЗМІСТ

Головатий М. Ф.
Концептуальні засади політичної теорії та методів її дослідження 4

Пиляев И. С.
Украина как геополитическая реальность: современные тенденции 15

Варзар І. М.
Політико-теоретичний феномен "національна ідея" у політолого-етнологічній парадигмі 23

Недюха М. П.
Правова ідеологія українського суспільства: шляхи модернізації 40

Чернуха Н. М.
Соціальна мобілізація сучасних студентів засобами інтеграційних процесів у освіті 56

Медвідь Ф. М.
Національні інтереси України в умовах постбіполярного світу 64

Бахов І. С.
Роль міжкультурної комунікації у полікультурному суспільстві ... 74

Шестопалова І. О.
Роль іноземних мов у світлі транснаціональної соціальної мобільності студентів 82

Мірошниченко Ю. Р.
Політико-правові засади української моделі форми правління 88

Журжа І. В.
Українсько-польські двосторонні відносини у 90-х рр. XX ст.: історія та основні напрями розвитку 102

Юсеф Н. Н.
Ближний Восток в современных геополитических реалиях 108

Дікарєв О. І., Чжан Веньджун
Геоекономічний вимір зовнішньоекономічної діяльності України та КНР 115

Касьянова С. П.
Елементи мультикультурності як впливові чинники української геополітичної реальності 123

УДК 304.4: 327 (477)

С. П. КАСЬЯНОВА
канд. філол. наук, доц.
Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ЕЛЕМЕНТИ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОСТІ ЯК ВПЛИВОВІ ЧИННИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Україна як геополітична реальність: політика, економіка, право, 2012, *123–129*

Для кожної країни є надзвичайно важливим визначення своєї геополітичної реальності. Чим більше критеріїв та складових, що формують систему координат окремої держави, тим вищим є рівень її внутрішнього й зовнішньополітичного розвитку, економічного, правового поля. Україна не є винятком, однак у історичному минулому трактування елементів геополітичної реальності часто залежало від системи поглядів інших держав. Ситуація почала змінюватися наприкінці ХХ ст. як у науковій, так і у практичній площині: у своїх працях Ю. М. Пахомов, П. П. Толочко, М. А. Павловський, В. П. Семиноженко, М. Ф. Головатий, В. М. Геєць, С. Б. Кримський звертали увагу на українську геополітичну реальність, її структурні елементи.

Чи не найважливішим, при першому підході до складових геополітики, визначали взаємозв'язок на рівні економіки, а відтак невідворотність руйнівних зміни для Росії, України й інших держав. Вважалося, що після розпаду Радянського Союзу економічні системи країн перестануть функціонувати у робочому режимі й подолати кризу буде практично неможливо. Однак рівновагу вдалося знайти на ринках сировини, хоч вона стала свідченням сповільнення процесу розвитку суспільства.

© С. П. Касьянова, 2012

Виявилося, що виклик людству був у площині технологій. Саме у тих країнах, де інтелектуальні розробки дали свої результати на рівні суспільства, вдалося зберегти територіальну цілісність, рівень життя громадян, економічну систему.

Ширший контекст дослідження історичних процесів увів до наукового й соціального словника такі поняття, як "футурошок", "стадіальність історичного процесу", "полілінійність історичного розвитку". На думку вчених, основна проблема вже не стосується боротьби за побудову капіталізму чи повернення до соціалізму, навіть не прагнення переділити власність, створену працею багатьох поколінь. Бо у кінцевому підсумку основну частину засобів України зберегти не вдалося, — її було розграбовано й перекачано до західних банків. Завдання полягає у можливості входу країни до постіндустріальної цивілізації інформаційної спільноти, що залежить від ціннісних орієнтирів соціуму, його науково-технічного рівня. Державна політика мусить бути спрямована саме на розвиток освітніх, наукових, прогресивних технологій, а не на підтримку деіндустріалізації України.

Особливу увагу дослідники почали приділяти поняттю комплексу неповноцінності щодо Заходу. Спадщина тоталітарної системи одержала однозначно негативне трактування. Безумовно, вплив тоталітаризму на XX століття заслуговує відвертої оцінки. Однак, не завжди є доречним порівнювати прояви владних методів різних періодів у різних країнах — культурно-історичні особливості неможливо звести до одного знаменника. Система цінностей окремої людини, нації вартують більше за економічні показники певних періодів або обсяги природних ресурсів. Відомо ж бо, що Японія володіє надзвичайно малою частиною природних ресурсів, які мають експортне значення. Україні тоталітарна система залишила надзвичайно важку спадщину, чия руйнівна сила повністю ще не досліджена.

Вже на межі XX–XXI століть вчені прийшли до невтішного висновку про відсутність у нашій державі суспільних орієнтирів. Найпростіше пояснення цієї ситуації стосувалося тоталь-

ної комерціалізації сфер суспільного життя. Але ж поняття комерціалізації не виникло саме в останню чверть XX століття десь у закритому середовищі, щоб стати, після оприлюднення, ідеально придатним винятково для українців. Можливо, посилена увага до нищення національної української ідеї протягом століття призвела до тих наслідків, що стали очевидними вже після набуття незалежності країною. Культурно-цивілізаційна основа українського суспільства опинилася перед надзвичайно сильними випробуваннями. Чисельність громадян країни стала швидко знижуватися за рахунок заробітчан, які докладали зусиль для створення могутності чужих, а не своєї, держав. Поняття мультикультурності вважалося несуттєвим і часто трактувалося у вигляді компактного проживання представників національних меншин на території України.

Практично за кілька десятиліть Україна перетворилася на споживача товарів, послуг, у виробництві яких має найменшу, порівнюючи з іншими країнами, частку. Йдеться не лише про, наприклад, автомобілі, як результат роботи кількох галузей. Зруйнована в Україні інфраструктура була неспроможною потужно реалізувати таку програму. Система освіти поступово почала використовувати моделі й підходи, більш характерні для інших країн. Ринок праці набув структурних ознак, які можна було спостерігати у європейських країнах після Другої світової війни. Елементи політичної системи країни було скопійовано з моделей інших держав. Наприклад, назва поста першої особи держави в Україні й Німеччині. Ідея федеративності земель для німців відображена у назві "Федеральний канцлер", а відтак є сутнісним продовженням власної культурної традиції, бо Федеральний Президент виконує більше номінальну функцію. В Україні назва "Президент" є символом сприйняття унітарності території, тому під час виборів виникають спекуляції навколо того, яку територіальну одиницю представляє кандидат. Або ж: у період структурної трансформації рух праці на ринку будь-якої країни схожий на процес латання дірок. Воно і зрозуміло, виникає прогалина, яка швидко заповнюється за рахунок низько ква-

ліфікованих працівників або такого подрібнення сегмента виробництва, що дозволяє оплачувати виконання однієї операції. Однак, в Україні й надалі жива тенденція, коли фахівець працює не за спеціальністю, змінює місце роботи у пошуках виконання простих функцій без відповідальності за результат. Поняття вищої освіти у таких умовах втрачає безпосередню цінність, стає обов'язковим елементом без усвідомлення призначення, рівня умінь, або кваліфікації.

Спроби звести подібні приклади лише до запозичення винятково зовнішньої атрибутики з інших культурних середовищ призвели до витворення реалій українського життя, які демонструють відірваність від соціального контексту. Це означає, що напрям потоку всередину країни зупинити, а тим більше розвернути у протилежному напрямі, врівноважити, стає неможливо. Йдеться не лише про імпорт товарів, що нівелює творчий, науковий, виробничий потенціал українців, а й витворює соціальну категорію консьюмтаріату — осіб, налаштованих винятково на споживання. Тому й така армія споживачів приваблює чужого виробника.

Перелік товарів, які мало відрізняються один від одного, але потрапляють у різні сегменти рекламних компаній, штовхає українців до економічного раціоналізму, що межує з абсурдом щоденного існування. Формується мета вижити в умовах середовища споживання, а не творчості й відповідальності за своє життя. Тому фізична реальність сприймається як цінності поп-арту. Пласт національної культури перетворено на вкриті порохом начиння етнографічних музеїв. Певним чином культурну спустошеність, про яку вказував Р. Гвардіні, заповнено безкінечними рімейками й шоу-програмами, інколи поспіхом перекладеними українською мовою.

Наведені приклади свідчать про те, що традиційне сприйняття і трактування мультикультурності, коли воно уявляється коректним розміщенням одновидових елементів, не завжди адекватно відповідає реальності. До того ж такі одновидові елементи теоретично "мусять" ввічливо співіснувати. Коли традиційно говорять про мультикультурне національ-

не середовище, то називають мирне співжиття українців, росіян, білорусів, євреїв та представників інших націй на якійсь окремо взятій території України. Але у цьому випадку важливо також, якою мовою розмовляють представники поза межами родинного кола, які цінності транслюють у навколишній світ і приймають з нього, як позиціонують себе стосовно традицій сусіднього середовища.

Коли ж йдеться про українців у іншому, закордонному середовищі, то найчастіше вони представляють так звану культуру заробітчан. Дослідницькі лабораторії, наукові, технологічні установи Європи переважно заповнені вихідцями з Індії та Азії тільки тому, що там одержували освіту з визначеною метою.

Самі елементи мультикультурності можуть існувати у одній площині, а виявляти вплив у зовсім іншій: телевізійну рекламу сприймають представники різних поколінь і, відповідно, реалізовують у своїй соціальній підгрупі. Загальмованість, недостатній рівень розвитку окремих векторів культури суспільства пригнічується зовнішнім впливом. І тоді мультикультурність постає гіпертрофованою ознакою чужої культури.

Мультикультурність як природне явище передбачає безперервний двосторонній рух різних видів енергії у площинах культури. Йдеться, насамперед, про людину — її внутрішню систему цінностей, національну самосвідомість, самоусвідомлення як представника певного традиційного середовища, мовний паспорт особистості. І тільки тоді знайомство й використання елементів інших культур перетворюється на творчий процес, а не на зречення базових, сутнісних ознак своєї культури. Бо ж відомий вислів Маркса про те, що неможливо жити в суспільстві й бути вільним від суспільства. Однак чим вищий рівень розвитку суспільства, чим тісніші й глибші зв'язки між суспільними інститутами, тим впевненіше почувається індивід, тим одноріднішим стає культурний шар (за густиною, а не стереотипністю), на чиєму фоні вирізняються елементи інших культур. І тому хаотичний, руйнівний вплив мультикультурних елементів може стримуватися цивілізованою свободою особистості. Ієрархія соціальної системи по-

винна підтримуватися й існувати за рахунок своїх складових, а саме: представників своєї культури. Якщо ж людина не має зв'язку з рідним культурним середовищем, то вона стає тимчасовим прихистком для елементів інших культур. Наприклад, вивчення будь-якої іноземної мови відбувається через підсвідоме зіставлення мовної системи, різнорівневих одиниць рідної мови й чужої. Реалізація процесу реципрокної рівноваги мозку дозволяє надзвичайно швидко знаходити відповідники у іншій мові, але мислить суб'єкт рідною мовою. Англійська може стати рідною для українця, який з народження першою пізнав саме її, а українську вивчав уже шляхом підсвідомого зіставлення мовного ладу української зі своєю рідною — англійською. Неможливо витерти у якийсь спосіб психічний досвід особистості без шкоди для здоров'я людини.

Колись багатоетнічні країни почали називати мультикультурним середовищем уже з поширенням інформаційних технологій. І саме поняття нації дозволяє говорити про можливість урахування додаткових ознак, а не тільки: етнічного походження людини, території, культури, духовності, економіки. За приклад часто беруть історичний досвід США, вважаючи його позитивним. Навіть використовується поняття "синтетичної" концепції нації як перспективного підходу до визначення даного поняття. Йдеться про додаткове врахування, наприклад, суспільних інститутів прав людини, громадянського суспільства, історичних та політичних факторів, громадянства.

У інформаційну еру стало простіше дізнаватися про особливості існування інших культур. Але звузився простір самовираження особистості, базові цінності національної культури, засвоєні людиною, інколи не в змозі протидіяти елементам іншої культури. Тому в так званих мультикультурних середовищах гостріше виявляються міжособистісні конфлікти. Визначення приводу конфлікту обов'язково торкається культурної приналежності осіб, а протистояння ґрунтується на неприйнятті елементів іншої культури. Агресивна поведінка терористів також завжди є прикладом спроби руйнування елементом однієї культури середовища іншої. Тому говорити про винятково

позитивний настрій мультикультурного середовища є необачним. Політкоректність як важлива ознака сучасних комунікацій поступово розширює сутнісне значення. Але за відсутності належного виховання й освіти особистості вона переважно матиме місце у діяльності дипломатів й політиків.

Якщо економічні наслідки попереднього періоду — існування Радянського Союзу — мали приблизно однаковий вплив на Україну, її сусідів, країни Європи, то духовне життя має суттєві особливості на рівні кожної громади. Поширення атеїзму та персоналістичний характер релігійної свідомості суттєво впливають на творення й підтримку культурного середовища. Ці процеси завжди виступають наслідками, бо ними надзвичайно важко управляти навіть з боку держави. Свідченням цього є дуже велика кількість релігійних представництв, громад в Україні. Представники різних духовних спільнот здебільшого не виявляють толерантного інтересу до життя іновірців. Їх культурне мікросередовище спрямоване на підтримку своєї внутрішньої основи.

Отже, елементи мультикультурності є частиною української геополітичної реальності. У процесі їх визначення важливо враховувати різні критерії. Це дозволить не лише створювати теоретичні моделі, розвивати положення культурного співіснування, протиріч, взаємопроникнення, а й впливати на політику, економіку, право.

Література

1. *Пахомов Ю. Н., Крымский С. Б., Павленко Ю. В.* Пути и перепутья современной цивилизации. — К.: Благотворительный Фонд содействия развитию гуманитарных и экономических наук “Международный деловой центр”, 1998.
2. *Тоффлер А.* Столкновение с будущим. — М., 1972.
3. *Гвардини Р.* Конец нового времени // Вопросы философии. — 1990, № 4. — С. 72–84.
4. *Кресіна І.* Сучасні обриси української національної ідеї // Нова політика. — 1998. — № 5. — С. 48–53.